

PAPER DETAILS

TITLE: EGIRDİR KALESİ ÜZERİNE BAZI GÖZLEMLER-I

AUTHORS: ZKenan Bilici

PAGES: 11-37

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/152452>

EĞİRDİR KALESİ ÜZERİNE BAZI GÖZLEMLER-I

Z.Kenan BİLİCİ*

Özet

Eğirdir kent merkezindeki kalenin ilk inşaatının Lidyalılar dönemine kadar indiği iddia edilmekle birlikte, bunu doğrulama imkânı yoktur. Buna karşılık, şimdiki kent meydanına bakan sur çizgisinin güney kanadı üzerinde, dışa taşkın olarak inşa edilmiş biri beşgen planlı diğeri ise silindirik iki burcun inşaat tarzları kadar, sur inşaatındaki taş-tuğla almasıık duvar ve kaset tekniklerine bakılarak, bugünkü kale kalıntısının, Orta Bizans çağının bir ürünü olduğu söylenebilir.

Günümüze ulaşabilen bazı sur duvarlarının topoğrafya ile olan ilişkisine bakılırsa, eski kent, hiç kuşku yok ki, gölün içinde ve etrafı sur duvarlarıyla çevrili bir *Ortaçağ ada-yerleşmesi* idi. Bu bağlamda, Eğirdir gölünün güney-batı sahillerinde ve geçmişte İç Anadolu ile Akdeniz arasında uzanan yol güzergâhına hakim bir ada ya da bir *su-şatosu* gibi tahayyül edilebilecek Bizans çağı *Akrōtērion* (*Akrīdūr*)*unun, Komnenoslar döneminde ve 12.yüzyıl ortalarında inşa edilmiş bir *Castron* olduğu ileri sürülebilir. Ne var ki, eski Bizans kalesini oluşturan sur çizgisi ile Ortaçağ kent strüktürünü bir bütün halinde ortaya çıkartmak ve özellikle yerleşmenin kuzey-doğu ucunda yer alması muhtemel *Hamidoğlu Beyliği Sarayı*'nın (*Felekâbâd*) lokalizasyonunu yapabilmek için, şimdiki yerleşme alanını oluşturan konut stoku arasında sistemli kazı ve sondajlara ihtiyaç vardır.

Günümüze bir kısmı ulaşabilmiş duvarlar ile burç inşaatlarına bakılarak, eski yerleşmeyi ana karadan ayıran sur çizgisi üzerindeki kale kalıntısının özgün haline ilişkin bazı tesbitler yapma imkânı yine de bulunulabilir.

Mevcut duruma bakılırsa, Bizans çağında, bir ada yerleşmesinden ibaret olan kale-kenti anakara ile irtibatlandıran kapının, şimdiki yer ve konumunda değil, aksine, silindirik burç ile kuzeyindeki poligonal planlı diğer burç arasında ve bugün moloztaş örgülü sağır bir kütle halinde gördüğümüz duvarın ortasında yer aldığı anlaşılmaktadır.

* Doç.Dr. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Öğretim Üyesi. Bu çalışma, 2010 yılı başlarında ilçe merkezine yaptığım ziyaret sırasında, Hükümet Meydanı'nda yer alan kalıntıya yönelik belgeleme, ölçüm ve gözlemlere dayanılarak oluşturulmuştur. Şaşırtıcıdır ki, Ortaçağ boyunca önemli bir yerleşme olduğu halde, bugüne kadar, kentin kalesine yönelik bir belgeleme çalışması henüz yapılmamıştır. Çalışmalar ilerledikçe, kalenin fiziki sınırları ve bu alandaki diğer yapı kalıntılarını da içeren bütüncül bir mimari değerlendirmeyi meslektaşlarımızın görüşlerine sunmayı umut ediyorum.

Hiç şüphe yok ki, kente giriş-çıkışlar da, bir tür hendek işlevi görmek üzere eski yerleşmeyi anakaradan ayıran bir su kanalının üzerindeki muhtemelen inip-kalkar ahşap konstrüksiyondan ibaret bir asma köprüden sağlanmaktaydı. Bu kapı, muhtemelen kentin Osmanlı idaresi sırasında ve hayli geç tarihlerde iptal edilmiş ve yeni kapı da Bizans çağından kalma silindirik burcun üzerine açılmıştır. Tuğla örgülü sivri kemerli bir açıklıktan ibaret olan kapının gerisinde, sur duvarı üzerinde altı üstlü olarak birer kalıntı halinde izlenebilen tuğla kemerler, geçmişte, anılan kesimde geç-ortaçağ ve sonrasına ait olduğu söylenebilecek özgün plan düzenlemesinin zamanla ortadan kalkmış bulunduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Öyle anlaşıyor ki, bu sırada, ahşap döşemeli olduğu duvardaki giriş yuvalarından da belli olan asma katlar da tümüyle ortadan kalkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eğirdir, Akrōtērion (Akrīdūr), Kale, Komnenos, Hamidoğlu Beyliği

Abstract

Some Observations on Eğirdir Castle

Although the castle in the city center of Eğirdir claimed that to have been built by the Lydians, it is not possible to verify. However, on the south wing of the present wall-line of fortification overlooking the town square, was built as a flood out both a cylindrical and a pentagon shaped towers not only construction styles, but also alternating brick wall technique is no doubt a product of the Middle Byzantine era. There is no doubt, the old town in the Byzantine period, was an medieval island surrounded by the fortifications in the Eğirdir Lake. In this context, as a water-castle on the south-west shores of the Eğirdir Lake and on the military and trade road between Central Anatolia and the Mediterranean coast, Akrōtērion (Akrīdūr) built in the mid-12th century by Comnenian dynasty and could be argued that a Castron. However, not only to the wall-line of the old Byzantine fortress and forming urban structure as a whole, but also particular is likely to take place in north-eastern end of the settlement is a Palace of the Hamidoğlu Emirate (Felekâbâd) to be able to localize in the current settlement area creates the systematic excavations between the housing stock are necessary.

Unlike today, it is understood that the main-gate of the castle-city that connects to the mainland in the Byzantine Era, were among the cylindrical and the polygonal towers. No doubt, the city input or outputs, provided by a wood bridge construction to act as a kind of ditch water channel that separates the old settlement from the mainland of a wood construction, consisting perhaps of a suspension bridge gets go-been provided. The input and outputs to the city probably been provided by a wooden bridge on the water channel such as a moat that separates the old settlement and the mainland. The main-gate have been canceled during the Ottoman rule of the city and a new one was opened on the cylindrical tower.

Key words: Eğirdir, Akrōtērion (Akrīdūr), Eğirdir Castle, Comnenian, Hamid Emirate

Bizans çağında *Akrōtērion* (*Akrīdūr*) adıyla *Anatolikon Thema*'sı içinde yer alan¹ Eğirdir kentinin antik çağ tarihine ilişkin bilgiler sınırlıdır. Bilinebilenler, Pisidya bölgesi kentlerinden biri olarak, ilk yerleşimin, *Prostanna*² adıyla o vakitler *Limnai* (*Limenai*) denilen³ şimdiki Eğirdir Gölü kıyısında kurulmuş olması ve kentte M.Ö.1.yüzyıldan itibaren sikke basılmasından ibarettir.

Eğirdir kent merkezinde yer alan kalenin ilk inşaatının Lidyalılar dönemine kadar indiği⁴ iddia edilmekle birlikte bunu doğrulama imkânı yoktur. Buna karşılık, Hükümet Meydanı'nın doğu kanadında ve kuzey-güney yönünde uzanan burçlar ve sur duvarlarından ibaret bir kalıntı halinde günümüze ulaşabilmiş kalenin inşa tekniğine bakılarak, şimdiki kalıntıların büyük ölçüde Orta-Bizans çağının bir ürünü olduğu⁵ ve sonradan kentin Türk idaresi sırasında da çeşitli fizikî müdahaleler sonucunda şimdiki görünümünü kazandığı iddia edilebilir. Bugün, *Kale mahallesi* de denilen eski yerleşme alanını oluşturan konutların arasında kalıntıları hâlâ izlenebilen sur duvarlarının durumu, burada, vaktiyle etrafı surlarla çevrili ve geçmişi Bizans çağına kadar inen küçük bir Ortaçağ yerleşmesi bulunduğunu ortaya koymaktaysa da, söz konusu yerleşmenin kentsel sınırlarını belirleyebilmek için sistemli arkeolojik kazılar ile sur çizgisi üzerinde ayrıntılı belgeleme ve analiz çalışmalarına ihtiyaç vardır.

12.yüzyılın ikinci yarısında, 1176 yılındaki Myriokephalon Savaşı ile Selçuklu hakimiyetine giren bölgenin, Bizans ile Selçuklu devletleri arasındaki sınır çizgisini oluşturduğu ve yüzyılın sonlarına doğru, başta Uluborlu olmak üzere Eğirdir'in de Sultan II.Kılıç Arslan döneminde Selçuklu idaresi altına girerek birer uc kentine dönüştükleri bilinmektedir⁶.

¹ K.Belke- N.Mersich, *Phrygien und Pisidien, Tabula Imperii Byzantini*, Band 7, 1990, s.179.

² M.H.Ballance, "The Site of Prostanna", *Anatolian Studies*, 9, 1959, s.125-129.

³ W.M. Ramsay, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, (Çev. M. Pektaş), 1960, s.433; M.Özsait, *İlkçağ Tarihinde Pisidya*, 1980, s.28; M.Özsait, *Helenistik ve Roma Devrinde Pisidya Tarihi*, 1985, s.128; V.Sevin, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I*, 2001, s.155.

⁴ S.S.Yiğitbaşı, *Eğirdir- Felekâbad Tarihi*, 1972, s.10. Karçınzade Süleyman Şükrü Bey tarafından kaleme alınan ve 1907 tarihinde Petersburg'da basılan *Seyahatü'l-Kübra* adlı eserde, kalenin, Anadolu'nun ilk sakinleri olan *Lid Kavmi* zamanında yapılmış olduğu ileri sürüldüğü gibi, anılan kavmin "*Asuriler'den ve sonradan şevketle gelip şark ve şimaline yerleşen Midyon, Yafesoğulları'ndan yani eski Türkler'den*" olduğu, "*içlerinden çıkan Balasic kavminin Asya'dan Mora yarımadasına*" geçtiği, hattâ "*Fransa'nın en mühim iskelesi olan Marsilya şehrini*" onların "*bina ve tesis etmiş*" oldukları da uzun uzadıya anlatılmaktadır. Bknz: Karçınzade Süleyman Şükrü, *Seyahatü'l-Kübra, Büyük Seyahat*, Çev: S.Şapçı, 2005, s. 33-39.

⁵ Nitekim, vaktiyle Eğirdir gölünün içinde bir ada iken şimdi bir karayoluyla kent merkezine bağlanmış *Nis adasındaki (Yeşil Ada)* H.Stephanos Kilisesi'nin duvar resimleri de Bizans çağına ve 9-13.yüzyıllar arasına tarihlendirilmektedir. Bknz: K.Belke-N.Mersich, *A.g.e*, s.179.

⁶ N.Ş.Doğan, *Isparta'da Selçuklu ve Beylikler Dönemi Mimarisi*, 2008, s. 23-24. Şaşırtıcıdır ki, Selçuklu hakimiyeti altında 13.yüzyıl sonuna kadar kentte hiçbir zaman sikke basılmamıştır. Şimdilik bilinebilen en erken tarihli sikke H.699/M. 1299-1300 yılında *Gıyâsüddîn Keykubad bin Feramuz* adına *Eğirdur*'da basılmış gümüş bir dirhemdir. Kentin Hamidoğulları Beyliği idaresi altında basılmış en erken tarihli örneğin ise, Feleküddîn Dündar Bey tarafından

14.yüzyıldan itibaren Hamidoğulları'nın idaresine geçen ve Beyliğin yöneticisi Dünder Bey'in, kendi lâkabına nisbetle burayı *Felekâbâd* adıyla başkent yapmasıyla yoğun sayılabilecek bir imar faaliyetine sahne olan kentin, manzarası ve iklimi kadar, Anadolu ticaret ağı üzerindeki denetleyici konumuyla da stratejik bir önem kazandığı anlaşılmaktadır. 14.yüzyılın ikinci yarısında, Dünder Bey'in oğlu İshak Bey tarafından idare edildiği sıralarda *Akrıdur*'a gelen seyyah İbn Batuta'nın notlarına bakılırsa⁷, kent “yanıbaşında tatlı sulu bir göl”ün bulunduğu “kalabalık, pek bakımlı ve güzel çarşıları olan, çevresi bağ, bahçe ve bostanlarla donatılmış” büyük bir yerleşme haline geldiği gibi, “bu gölde dolaşan gemilerle iki günde Akşehir, Beyşehir ile öteki köy ve kasabalara” da gidilmekteydi.

14.yüzyılın sonlarına doğru Osmanlıların eline geçen kentin, 1403 yılında ve Timur'un Anadolu seferi sırasında kuşatılarak ele geçirildiği ve akabinde tahrip edildiği bilinmektedir⁸. Kuşatma sırasında, kalenin de büyük ölçüde yıkıma uğradığı söylenebilir; ne var ki söz konusu tahribatın boyutlarını bugün için belirleme imkânı kalmamıştır.

Timur'un askerî seferlerinden sonra bir ara Karamanoğulları tarafından idare edilen Eğirdir, 1425 yılından itibaren tekrar Osmanlı topraklarına katılmıştır. Osmanlı çağında eski önemini giderek kaybeden ve uluslararası ticaretin geçiş noktası olmaktan çıkan kentin, 16.yüzyılda Hamit Sancağı'na bağlı bir yerleşme haline dönüştüğü anlaşılmaktadır. Osmanlı idaresi altında, 15. yüzyılda kentte 16 mahalle bulunduğu gibi, çoğunluğu Hristiyan olan nüfusun Nis adasına taşıdığı, ayrıca *Hamitili*'nin, kalesi olan ve bu kalede “hisar erleri” bulunan, surlarla çevrili tek kenti olduğu da bilinmektedir⁹. Bu yüzyılda kent nüfusunun, Hristiyanlarla birlikte (*Zımmiyân-ı Nis* ve *Zımmiyân-ı nef-i Eğridir*) 425 nefer olduğu kayıtlıdır¹⁰. 16.yüzyılın ilk yarısında nüfusu artan kentte, yüzyılın ikinci yarısında vergi hanesinde saptanan düşüş, kentin Osmanlı çağında sürekli bir gerileme içinde bulunduğu şeklinde yorumlanmıştır¹¹. Bu husus, vergi gelirlerindeki azalma ile de doğrulanabilmektedir. Diğer taraftan, Nis adasındaki Müslüman nüfusta önemli bir artış tesbit edilmekle birlikte, Hristiyan hanelerindeki azalma dikkat çekicidir. Bu dönemde, kentin kalesinin, askerî savunma yapısı işlevini büyük ölçüde kaybettiği, hattâ, Hamit Sancağı kanunnâmelerindeki “hisara öşür”

Felekâbâd'da basılmış bir gümüş sikke olduğu bilinmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz: C.Ölçer, “Hamidoğullarına Ait Bir Dirhem”, *TND Bülteni*, No.15, s.9-14.

⁷ İbn Batuta *Seyahatnâmesi'nden Seçmeler*, Haz:İ.Parmaksızoğlu, 1981, s.8; İbn Batuta, *Travels in Asia and Africa 1323-1354*, Tr.: H.A.R.Gibb, 2005, s.127.

⁸ B.Flemming, *Landschaftsgeschichte von Pamphylien, Pisidien und Lykien im Spätmittelalter*, 1964, s.113.

⁹ Z.Arıkan, XV-XVI.Yüzyıllarda Hamit Sancağı, 1988,s.50.

¹⁰ Kaledeki hisar erleri bu sayının dışındadır. Bknz: Z.Arıkan, *A.g.e.*, s.50.

¹¹ Z.Arıkan, *A.g.e.*, s.52.

getirildiğine ilişkin kayıtlara¹² bakılırsa, bir *ambar* görevi görmeye başladığı anlaşılmaktadır.

17.yüzyılda, Celâlî ayaklanmaları ile sosyal ve ekonomik sistemin temelden sarsıldığı, deyim yerindeyse Anadolu'nun karıştığı ve “*Büyük Kaçgunluk*” diye nitelendirilen bir çağda, başta Isparta olmak üzere yakın çevresindeki birçok kasaba yakılıp yıkıldığı gibi, yağma, tahribat ve işgâllerin Eğirdir’e de uzandığı saptanabilmektedir. Öylesine ki, “*Eşkiyânın haklarından gelinip bina olunan palangalar dahi ekseri hemdolanup vilâyet tathir olmak üzre iken hâlâ Hamit beyi olan Divâne Şakir Eğirdir kalesinde olan eşkiyâ ile yekdil ve yekcihet olup kırk elli mikdar levendat ile Eğirdir kalesine girüp tahassün edüp kaleye kapanmak niyetiyle vilâyete arpa un ve akça ve sair zehair salgun edüp fukaraya zulüm taaddi üzre*” bulunuyordu¹³.

18.yüzyıldan itibaren bölgede dolaşan pek çok seyyahın notlarına da konu olan¹⁴ Eğirdir Kalesi’nin eski kent fiziki, 20.yüzyılın başlarında yörede vuku bulan deprem ve yangınlar¹⁵ kadar, yüzyılın ortalarından itibaren Kale mahallesi ile Hükümet Meydanı’nda yapılan yeni düzenlemeler ve inşaatlar dolayısıyla büyük ölçüde tahrip olarak ortadan kalkmış; geriye, bugün sadece kent merkezinde bir bölümü ayakta olan burçlar ile eski sur duvarlarına ait bazı kalıntılar kalabilmiştir.

Bu bağlamda, şimdiki kent merkezinde ve etrafını Hükümet Konağı, Belediye Başkanlığı ve okul gibi kamu binalarının kuşattığı, ayrıca kent pazarının da kurulduğu *Hükümet Meydanı* denilen geniş alanın doğu kanadında, eski kenti vaktiyle batı yönünden tahkim eden ve geçmiş muhakkak ki Bizans çağına kadar inen Ortaçağ kalesinden günümüze ulaşabilmiş bazı kalıntılar yer almaktadır (**Foto.1**). Şimdiki halde, meydana bakan fasatının güney ucunda, zamanla bir hayli tahrip olmakla birlikte, vaktiyle kesmetaş kaplamalı ve kârgir bir kütle olarak inşa edildiği anlaşılan¹⁶ poligonal bir burç kalıntısından (**Foto.2**) başlamak üzere, topoğrafyanın eğim çizgileri boyunca yükselerek kuzey yönüne doğru moloz taş örgülü bir duvar halinde uzanan sur çizgisi üzerinde, dışa taşkın olarak inşa edilmiş biri beşgen planlı¹⁷ (**Foto.3**), diğeri ise nisbeten

¹² Z.Arıkan, A.g.e, s.105.

¹³ Z.Arıkan, A.g.e, s.34.

¹⁴ P.Lucas, *Voyage du Sieur Paul Lucas au Levant*, 1731; F.V.J.Arundell, *Discoveries in Asia Minor*, 1975,s.332-343; W.J.Hamilton, *Researches in Asia Minor*, 1842, s.470-497; F.Sarre, *Küçükasya Seyahati 1895 Yazı, Selçuklu Sanatı ve Ülkenin Coğrafyası Üzerine Araştırmalar*, Çev: D.Çolakoğlu, 1998,s.175-183; Karçınzade Süleyman Şükrü, A.g.e.; H.Rott, *Kleinasiatische Denkmäler aus Pisidien, Pamphylien, Kappadokien und Lykien*, 1908. Bunlara, G.Bell’in 1907 yılında çektiği fotoğraflar da eklenebilir.

¹⁵ S.S.Yiğitbaşı, A.g.e, s.114-115. Özellikle 1914 depremi ile 2 Mayıs 1959’da kaleden başlayarak Hızır Bey Camii’ne kadar uzanan bölümü yokeden büyük yangının Eğirdir Kalesi için telâfisi mümkün olmayan zararlar verdiği anlaşıyor.

¹⁶ Vaktiyle kenti kuşatan surlara ait duvar kalıntılarında olduğu gibi, burada da, duvar dokusu içinde ahşap hatılların kullanıldığını gösteren kimi yuvalar kalabilmiştir.

¹⁷ Sözkonusu burcun içi sonradan toprakla doldurulduğu gibi, üç cephesindeki tuğladan sivri kemerli pencereleri de içleri tuğlaların farklı istiflenmeleriyle çeşitli geometrik şekiller

daha büyük ölçekli silindirik (**Foto.4**) iki burç yer almaktadır; sözkonusu burçların belli bir yüksekliğe kadarki alt bölümleri, araları yer yer tuğla derzli düzensiz kesmetaş bloklarla örülmüş olup¹⁸, her iki burç ile burçların arasındaki duvarda, yatay olarak uzanan iki ya da üçer sıralık tuğla derzler arasına her sırada birer atlamalı olarak yerleştirilmiş kabayonu taşlardan oluşan almasıık duvar tekniğı kullanıldığı gibi, taşların çevresi de düşey olarak yerleştirilmiş birer tuğla ile kasetlenmiştir¹⁹ (**Foto.5**).

Surun, silindirik burcun kuzey yüzüne açılmış ve aynı zamanda bugün *Kale Mahallesi*'ne geçişi sağlayan kapının da bulunduğu kuzey kanadındaki devamı, moloztaş örgülü bir duvar halindedir ve üst bölümleri zamanla bir hayli elden geçirilerek özgün karakterini büyük ölçüde kaybetmiştir (**Foto.6**).

Sur çizgisinin, bu noktadan itibaren, giderek daha da yükselen kaya formasyonları üzerinde ve topoğrafyanın eğim çizgilerini takiben çeşitli kırılmalar yaparak kuzey ve kuzey-doğu yönlerine doğru ilerlediğı anlaşılmaktadır. Mevcut kalıntılara bakılırsa, vaktiyle eski kent merkezine ulaşan ve kente giriş/çıkış yapılan ana yolu ve kapıyı kontrol etmek amacıyla güney kanadına inşa edilmiş silindirik bir burcun yanı sıra, kapının kuzey kanadına da, bu kesimdeki kayalık üzerinde yükselen bir tahkimat halinde çokgen planlı bir ikinci burç yerleştirilmiştir²⁰ (**Foto.7**). Sözkonusu burca açılmış dar ve uzun bir dehliz vasıtasıyla, üstteki kayalık alandan surun dışına da çıkılabildiğı anlaşılmaktadır²¹.

Surun, kayalık topoğrafyayı takiben kuzey yönünde devam ettiğı ve ardından kuzey-doğuya dönüp uzandığı anlaşılmaktadır. Ne var ki, surun nihayetlendiğı noktada, kayalık topoğrafyanın güney ucundaki burç ile topoğrafyanın üst kesimindeki yapı kalıntıları arasında uzanan sur duvarı büyük ölçüde ortadan kalkmış olup izlenememektedir. Buna karşılık, üst kesimdeki sur, berkitme duvarlarıyla birlikte günümüze ulaşabilmiştir (**Foto.8**).

oluşturacak şekilde yapılmış dolgularla örülerek iptal edilmiştir. Esasen benzer bir durum silindirik burç için de sözkonusudur; bu burcun içi de taş ve toprakla doldurularak kapatılmış; bu bağlamda, vaktiyle sur çizgisi üzerinde bulunan eski seğirdim yolları da ortadan kalkmıştır. Anılan müdahalelerin hangi dönemde gerçekleştirilmiş olduklarını aydınlatmak mümkün olamamıştır.

¹⁸ Bu noktada, sözkonusu burçların, muhtemelen geçmişte *gömlek duvarı* işlevi de görmüş olan alt bölümlerinde yapılan ve belirli bir mesafeye kadar uzanıp tamamlanmamış *restorasyon* (?) çalışmasının, sadece görüntü anlamında değil, fakat özgün duvar tekniğini de ortadan kaldıran çirkin bir uygulama olduğu muhakkak vurgulanmalıdır.

¹⁹ Silindirik burç üzerinde, ayrıca, cephenin üst bölümüne yakın bir yerde ve yatay derz sıralarının arasında uzanan bir sıra tuğladan örülmüş dekoratif bir *kirpi friz* de dikkati çekmektedir.

²⁰ Sözkonusu burcun alt bölümleri düzensiz olarak yerleştirilmiş kesme taş kaplamalı olup, gövdesinde moloz taş kullanılmıştır. Buna karşılık, cephenin üst bölümlerindeki taş-tuğla almasıık duvar örgüsü de göstermektedir ki, anılan yapı zamanla harap olmuş ve çeşitli fiziki müdahaleler geçirmiştir.

²¹ Hiç şüphe yok ki, bu dehliz çok sonraki bir dönemde ve mutlak surette özgününde mazgal pencere işlevi gören bir açıklığın bozularak genişletilmesi ile oluşturulmuştur.

Kalenin, eski kent merkezine bakan fasadının, inşasını takiben, sonraki dönemlerde pek çok kereler elden geçirildiği anlaşılmaktadır. Nitekim, mevcut kalıntıların durumu, özgün sur çizgisinin, savunma gücünü arttırmak ve duvarları berkitmek amacıyla, içten kalın bir ikinci kârgir duvarla desteklendiğini (**Foto.9**), muhtemelen, cepheden dışa taşan iki burcun da, bu aşamada içleri doldurularak eski işlevlerinin ortadan kaldırılmış olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yeni düzenleme, kalınlığı artan sur duvarı üzerinde yeni bir ulaşım ağını gerekli kılmış olmalıdır ki, şimdi kısmen görülebilen merdivenler de muhtemelen bu sırada eklenmiştir. Surun kuzey-batı ucunda ve şimdiki kullanılan kapıya yakın konumdaki sekizgen planlı türbenin (*Devran Dede Türbesi*) ise, çok sonraki bir tarihte yapılmış olduğu söylenebilir.

Bugün, Hükümet Meydanı ile eski kenti irtibatlandıran kapının bulunduğu kesim, kalenin, fizikî müdahaleler sonucu belki de en çok değişikliğe uğrayan bölümüdür (**Foto.10-11**). Tuğla örgülü sivri kemerli bir açıklıktan ibaret olan kapının gerisinde, sur duvarı üzerinde altlı üstlü olarak birer kalıntı halinde izlenebilen tuğla kemerler, anılan kesimdeki özgün plan düzenlemesinin zamanla ortadan kalkmış bulunduğunu açıkça ortaya koymaktadır²². Öyle anlaşıyor ki, bu sırada, ahşap döşemeli olduğu duvardaki giriş yuvalarından belli olan asma katlar da tümüyle yokolmuştur.

Günümüzde, güney-kuzey doğrultusunda uzanan sözkonusu sur çizgisinin gerisinde, *Kale Mahallesi* adıyla göle doğru bir burun yaparak daralan ve bugünkü yerleşme alanını oluşturan konutların arasında, kimi yerlerde zamanla ortadan kalkmasına karşılık izleri hâlâ görülebilen ve çoğu yerde de üzerine konutların oturduğu tesbit olunan duvar kalıntılarının (**Foto.12**) topoğrafya ile olan ilişkisine bakılırsa, eski kentin, gölün içinde ve vaktiyle etrafı sur duvarlarıyla çevrili bir *Ortaçağ ada-yerleşmesi* olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, Eğirdir'in, Orta Bizans çağında, İmparatorluğun *Anatolikon* ve *Kibyraioton* themalarını oluşturan ve İç Anadolu ile Akdeniz sahillerini kapsayan bölgenin hinterlandında, yakınlarındaki *Sozopolis* (Uluborlu) ile birlikte önemli bir müstâhkem mevki oluşturmak üzere, *Akrōtērion* (*Akrīdūr*) adıyla, anılan bölgede, İmparatorluk toprakları ile Selçuklu Sultanlığının egemenlik alanları arasındaki oynak siyâsî sınırlar boyunca sıralanan ileri karakollardan biri olarak Komnenoslar döneminde ve 12.yüzyıl ortalarında inşa edilmiş bir *Castra* olduğu ileri sürülebilir. Ne var ki, eski Bizans kalesini oluşturan sur çizgisi ile Ortaçağ kent strüktürünü bir bütün halinde ortaya çıkartmak ve özellikle yerleşmenin kuzey-doğu ucunda yer alması muhtemel ünlü *Hamidoğlu Beyliği Sarayı*'nın²³ (*Felekâbâd*

²² Sözkonusu müdahale, eski kent merkezine ulaşımı sağlayan kapının güney kanadındaki silindirik burcun işlevini kaybettiği daha geç bir tarihte gerçekleştirilmiş olmalıdır.

²³ Eğirdir'in, Hamidoğlu Beyliği'nce yönetildiği ve başkent olduğu 14.yüzyılda, hiç şüphe yok ki, surlarla çevrili yerleşme alanı içinde yönetsel bir birim olarak bir *Saray* bulunmaktaydı. Nitekim, 1330'lu yıllarda Eğirdir'e gelen seyyah İbn Batuta da, kentin yöneticisi Hamidoğlu Dündar Bey'in oğlu İshak Bey'in, ikinci namazlarını kentin içindeki camide kıldıktan sonra

Sarayı) lokalizasyonunu yapabilmek için, şimdiki yerleşme alanını oluşturan konut stoku arasında sistemli kazı ve sondajlara ihtiyaç vardır.

Buna karşılık, günümüze bir kısmı ulaşabilmiş duvarlar ile burç inşaatlarına bakılarak, eski yerleşmeyi ana karadan ayıran sur çizgisi üzerindeki kale kalıntısının özgün haline ilişkin kimi tesbitler yapma imkânı yine de bulunulabilir.

A-İLK İNŞAAT AŞAMASI: BİZANS ÇAĞI (12. Yüzyıl) (Şekil.1-2)

Bugün, *Hükümet Meydanı*'na bakan fasatın güney ucunda ve alt kotta, vaktiyle kesmetaş kaplamalı ve kârgir bir kütle olarak inşa edildiği anlaşılan poligonal burç (ya da *köşe kulesi*) kalıntısından başlamak üzere, topoğrafyanın eğim çizgileri boyunca kaya formasyonlarını takiben yükselerek kuzey yönüne doğru uzanan *sur çizgisinin*, sonradan birçok müdahalelerden geçmiş olmakla birlikte, ilk inşaat aşamasına ait özgün konum ve yapı malzemesini büyük ölçüde koruduğu söylenebilir²⁴.

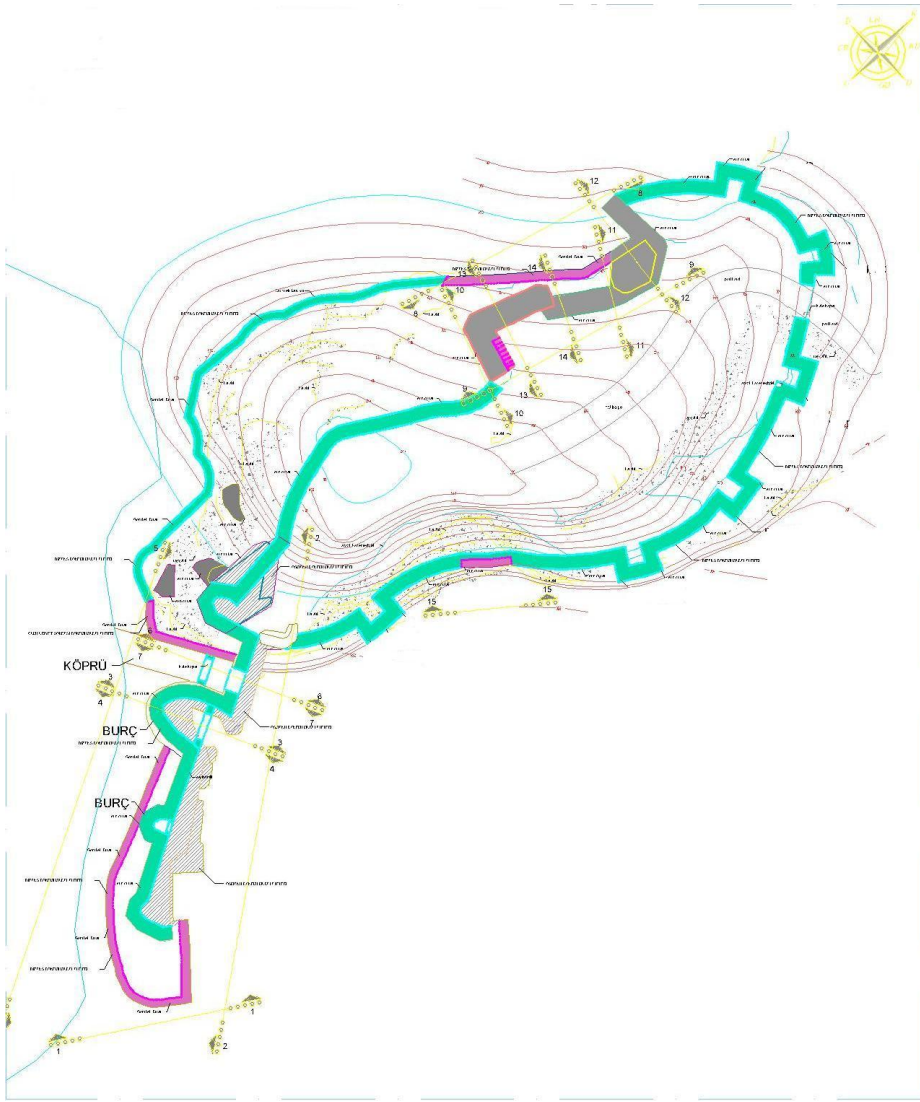
G.Bell tarafından 20.yüzyılın başlarında çekilmiş bir fotoğrafa bakılırsa (**Foto.15**), bir su kanalı yoluyla anakara tarafından yalıtılmış ve bu haliyle bir adadan ibaret olduğu anlaşılan eski yerleşmenin şimdiki kent merkezine bakan ana cephesi, bu kesimdeki kayalık formasyonlardan da azami ölçüde yararlanılmak suretiyle, temelleri gölün içine kadar inen kesmetaş kaplamalı ve aralarında ahşap hatılların da kullanıldığı bir tahkimat üzerinde yükselmekteydi.

Sur çizgisinin güney kanadı üzerinde, dışa taşkın olarak inşa edilmiş biri beşgen planlı diğeri ise silindirik iki burcun²⁵ inşaat tarzları kadar, sur duvarlarının yapım tekniğinin de, Orta Bizans çağında ve *Komnenoslar* döneminin bir karakteristiği olduğu bilinmektedir. Dönemin yazılı kaynakları kadar, bu çağa ait kaleler üzerinde

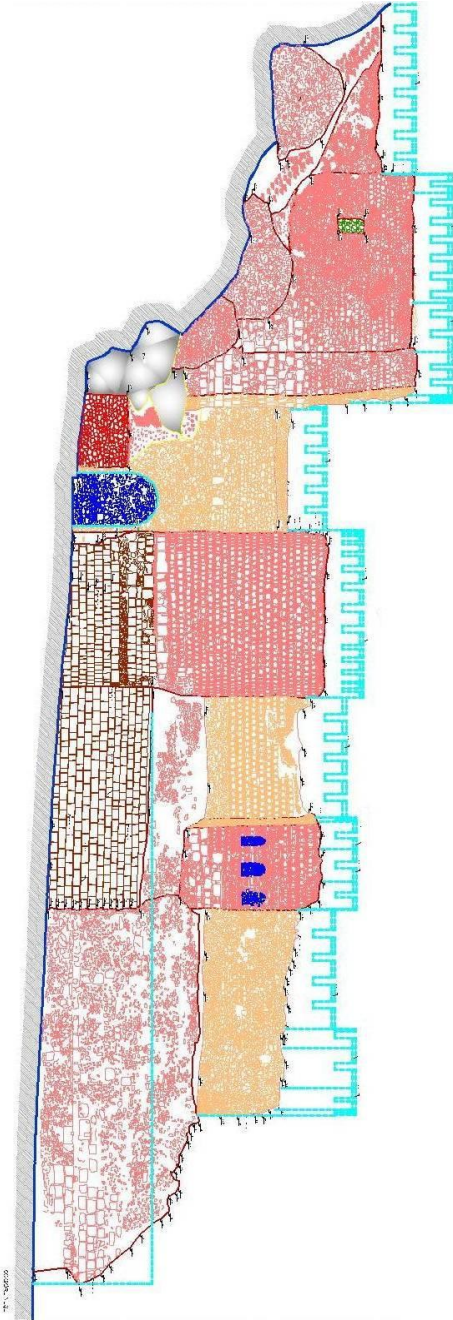
sarayına döndüğünü söyler.Bknz: *İbn Batuta Seyahatnâmesi'nden Seçmeler*, Haz: İ.Parmaksızoğlu, 1971, s.11-12. Söz konusu sarayın, yerleşmenin kuzey-doğu ucundaki nisbeten yüksek bir tepe üzerinde ve etrafı surlarla çevrili bir mevkiye bulunduğu iddia edilebilir. Bu bağlamda, anılan mevkiye bugün kalıntıları görülen bir hamam (**Foto.13**) ile geçmişte kayikhâne işlevi görmüş olması muhtemel tonozlu yapının (**Foto.14**), anılan sarayın müstemilâtından geriye kaldığı söylenebilir.

²⁴ Buna karşılık, sur çizgisi üzerinde, dışa taşkın beşgen planlı burca bitişerek güney yönüne uzanan moloztaş örgülü duvarın, geçmişte bu kesimde vuku bulan bir yıkım dolayısıyla, eski sur çizgisini takiben sonraki bir dönemde yapılmış olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Bu müdahale sırasında, duvarın güney köşesine, muhtemelen ilk inşaat aşamasında da aynı konumda bulunan bir burcun yerine poligonal bir burç ilâve olunmuştur. Kent sakinlerince, bu mahale "*Gâvur Mezarlığı*" dendiği anlaşılmaktadır. Bknz; N.G.Veziroğlu, *Eğirdir Ansiklopedisi ve Hamidoğlu, Tarihi Oyun*, 2005, s.94-95.

²⁵ Hiç şüphe yok ki, ilk inşaatında, sur çizgisi üzerinde seğirdimler vasıtasıyla dolaşılıyor; hattâ, beşgen planlı burç üzerinde yer alan pencerelere bakılırsa (**Foto.16**), anılan burcun içi de kullanılıyordu. Sonradan, sur çizgisinin gerisine yapılan dolgu dolayısıyla, burç işlevini kaybettiği gibi, eski seğirdimlerin bir bölümü de ortadan kaldırılmıştır. Bu bağlamda, Bizans çağında, kalenin dendanlarla (*barbata*) çevrili olduğuna şüphe yoktur. Ne var ki, bu tür elemanlar zamanla ortadan kalkmıştır.

Şekil 1- Eğirdir Kalesi. Mevcut kale kalıntısı ve yakın çevresine ilişkin bir restitüsyon önerisi

Şekil 2- Eğirdir Kalesi. Ana cephe ve kale kapısının yerine ilişkin bir restitüsyon önerisi

sürdürülen araştırmalar, özellikle John Komnenos (1118-1143) döneminden başlamak üzere giderek artan bir yoğunlukta, Anadolu'daki Selçuklu yayılmasına karşı, ülkenin Bizans idaresindeki batı, kuzey ve güney bölgelerinde yer alan pek çok kentin surlarla tahkim edildiğini ortaya koymuştur²⁶. Örneğin, *Phrygia*'da, Bizans ve Selçuklu devletlerinin arasındaki sınır yerleşmeleri arasında en güçlü istihkâmın *Apollonia Sozopolis* (Uluborlu) olduğu²⁷, kezâ *Mysia*'daki *Lapodion* (1130) (Apolyont/Uluabad) ve *Lydia* ile *Ioania* arasındaki güney yolu üzerinde yer alan *Achyraous* (1138) (Balıkesir) kalelerinin de onun döneminde yaptırıldığı bilinmektedir²⁸. Kentlerin surlarla tahkimatına yönelik faaliyetler Manuel Komnenos döneminde de sürmüştü ve onun döneminde de 1162-1173 yılları arasında *Pergamon*, *Adramyttion* ve *Chliara* kaleleri inşa edilmiştir²⁹.

Diğer taraftan, bu çağa ait ve büyük ölçüde korunarak günümüze ulaşabilmiş *Mysia*'daki *Lopadion* ve *Achyraous* kalelerinden, Komnenoslar döneminin inşaat karakteristiklerine ilişkin önemli bilgiler edinmek mümkün olabilmektedir. Örneğin *Lopadion*'daki sur duvarlarının taş-tuğla almaşık duvar tekniği ile inşa edildiği anlaşılmaktadır³⁰. *Achyraous* Kalesi, sur duvarları ve özellikle silindirik burçlarındaki, yatay olarak uzanan iki ya da üçer sıralık tuğla derzler arasına her sırada birer atlamalı olarak yerleştirilmiş kabayonu taşlardan oluşan *almasıık duvar* örgüsü kadar, taşların çevresine düşey olarak yerleştirilmiş tuğla *kaset* tekniğiyle de³¹ Eğirdir Kalesi örneğini hatırlatmaktadır. Benzer bir gözlem, *Pergamon*'da aşağı kent kapısına bitişik silindirik burç³² ile İstanbul'da *Blachernai* sur duvarları³³ ve *Anaia*, *Pegadia* ve *Telmessos* kalelerindeki burçlar³⁴ için de yapılabilir. Öyle anlaşıyor ki, Komnenoslar çağında, Orta ve Batı Anadolu'daki sur inşaatlarının temel karakteristiği, tuğlanın ortak bir ana yapı malzemesi haline gelmiş olması ve sur duvarlarında taş-tuğla almaşık duvar örgüsü ile kaset tekniklerinin uygulanmasıdır.

Surun, silindirik burcun kuzey yüzüne açılmış ve aynı zamanda bugün *Kale Mahallesi*'ne geçişi sağlayan kapının da bulunduğu kuzey kanadındaki devamı,

²⁶ C.Foss, "The Lycian Coast in the Byzantine Age", *Cities, Fortresses and Villages of Byzantine Asia Minor*, 1996, s.1-51; C.Foss, "The Defenses of Asia Minor Against the Turks", *Cities, Fortresses and Villages of Byzantine Asia Minor*, 1996, s.145-205.

²⁷ C.Foss, "The Defenses of ...", s.150.

²⁸ C.Foss, "The Defenses of ...", s.150.

²⁹ C.Foss, "The Defenses of ...", s.152-153.

³⁰ C.Foss, "The Defenses of ...", s.159, Res.4-5.

³¹ C.Foss, "The Defenses of ...", s.162-165, Res.7, 8 a-b.

³² C.Foss, "The Defenses of ...", s.169-Res.11.

³³ C.Foss, "The Defenses of ...", s.172-175; Res.15-18.

³⁴ C.Foss, "The Lycian Coast ...", s.5, Res.2; C.Foss, "The Defenses of ...", s.185-Res.22; 190-Res.25; s.194-Res.27-28.

moloztaş örgülü sağır bir duvar halindedir ve mevcut durumuna bakılırsa sonradan bir hayli elden geçirilerek özgün karakterini de büyük ölçüde kaybettiği anlaşılmaktadır. Bugün kullanılan kapının, bu kesimdeki silindirik burcun kuzey kenarına ve burcun özgün duvar dokusunu da bir hayli tahrip edecek şekilde muhtemelen 20.yüzyıl gibi oldukça geç bir tarihte ve sonradan açıldığı her halinden belli olduğuna göre (**Foto.17-18**), Bizans çağının kale-kentine anakara tarafından geçiş sağlayan eski kapının yerini ve bu kesimdeki özgün çevre düzenlemesini, şimdiki anılan moloztaş örgülü sağır duvar üzerinde ve yakın çevresinde aramak gerekir. Nitekim, 19.yüzyıl sonlarına doğru kente gelen F.Sarre'nin gözlemleri, kaleye ve sözkonusu kapının yerine ilişkin anlamlı ipuçları vermektedir:

“...Kalenin duvarları birçok yerde ya çökmüş ya da bilfiil yıkılmış ve artık sadece bir yıkıntı yığını olarak duruyor. Çünkü şehrin yerlileri bugün de olduğu gibi, kaleyi yüzyıllardır taş ocağı olarak kullanıyorlar. Kalenin en iyi durumda olan tarafı, şehre bakan yüzü. Duvar bu yüzde ancak 10-15 metre yükseklikte...Burnun kazılarak bir kanal oluşturduğu ve böylece üzerindeki kalenin kendi başına bir ada gibi durduğu hâlâ açıkça görülüyor. Hem alçak taçkapının iki yanından hem de duvarın başka yerlerinden, Sultan Hanı'nı çevreleyen gözcü kuleleri gibi, yarım daire şeklinde kuleler fırlıyor...Duvarlar kesme taşların ve tuğlaların karışımıyla yapılmış, öyle ki kare veya bazen dikdörtgen şeklindeki doğal taşların her birinin çevresinden iki sıra tuğla geçiyor. Arundell'in burada görmüş bulunduğu demir kapı kanatlarıyla toplar artık yok...”³⁵.

F.Sarre'nin, Arundell'e atfen sözünü ettiği ve 19.yüzyılın sonlarına doğru ortadan kalkmış olan anlaşılan *demir kapı kanatlarını*, esasen ilk kez, seyahati sırasında 1710'lu yıllarda Egridi'ye uğrayan P.Lucas görmüştür³⁶. 100 yılı aşkın bir süre sonra, 19.yüzyılın ilk yarısında, 1830'lu yıllarda Eyerdir'e gelen F.Arundell'in notlarından, sözkonusu demir kapı kanatlarının hâlâ yerinde durduğu anlaşıldığı gibi, kale kapısına ilişkin daha ayrıntılı bilgiler de edinilebilmektedir:

“...Kaleye yaklaştığımızda, asma bir köprüden geçtik ve önce kalın demir levhalarla kaplı bir kapıdan ilk avluya, oradan da ağır demir parmaklıklarla sağlam hale getirilmiş diğer bir kapı ile dış avluya çıktık...”³⁷.

Öyle anlaşıyor ki, muhtemelen daha Bizans çağında, bir ada yerleşmesinden ibaret olan kale-kenti anakara ile irtibatlandıran kapı³⁸, şimdiki yer ve konumunda değil,

³⁵ F.Sarre, A.g.e, s.182-183.

³⁶ P.Lucas, Voyage du Sieur Paul Lucas fait en M.DCCXIV, par Ordre de Louis XIV. Dans la Turquie, L'Asie, Sourie, Palestine, Haute & Basse Egypte, etc., Tome Premier, A Rouen, MDCCXXIV.

³⁷ F.V.J.Arundell, Discoveries in Asia Minor, including a description of the ruins of several ancient cities and especially Antioch of Pisidia, I, 1834, s.333.

³⁸ F.Sarre'nin çektiği fotoğraftan da anlaşıyor ki (**Foto.19**), Arundell'in sözünü ettiği iki ayrı kapı, bütünüyle Bizans çağı kalesinin özgün kapı düzenlemesi olarak kabul edilemez; nitekim fotoğrafta görülen basık kemerli kapı açıklığının yapı malzemesi farklı olduğu gibi, kapının yer

aksine, silindirik burç ile kuzeyindeki kaya formasyonu üzerinde yükselen poligonal planlı diğer burç arasında ve bugün moloztaş örgülü sağır bir kütle halinde gördüğümüz duvarın ortasında yer almakta ve kente giriş-çıkışlar da bir tür hendek işlevi görmek üzere eski yerleşmeyi anakaradan ayıran su kanalının üzerindeki bir asma köprüden sağlanmaktaydı. Hakkında hiçbir yazılı ve görsel kanıt bulunmadığı halde, anılan köprünün, inip-kalkar hareketli bir ahşap konstrüksiyondan ibaret olduğu iddia edilebilir.

Mevcut kalıntılara bakılırsa, vaktiyle eski kent merkezine ulaşan ve kente giriş/çıkış yapılan ana yolu ve kapıyı kontrol etmek amacıyla güney kanadına inşa edilmiş silindirik bir burcun yanı sıra, vaktiyle kapının bulunduğu açıklığın kuzey kanadına da, bu kesimdeki kayalık üzerinde yükselen bir tahkimat olarak çokgen planlı bir ikinci burç yerleştirilmiştir. Söz konusu burcun alt bölümlerinin, düzensiz olarak yerleştirilmiş kesme taş kaplamalı olup moloztaş örgülü olarak devam etmesine bakılarak, söz konusu inşaatın Türk çağının bir ürünü olduğu akla yatkın gelmekteyse de, bina cephesinin üst bölümlerindeki taş-tuğla alması duvar örgüsü, aynı yerde bulunduğu anlaşılan eski burcun zamanla harap olduğunu ve Türk çağında çeşitli fizikî müdahalelere marûz kaldığını ortaya koymaktadır.

Bizans çağında, sur çizgisinin, bu noktadan itibaren, giderek daha da yükselen kaya formasyonları üzerinde ve topoğrafyanın eğim çizgilerini takiben çeşitli kırılmalar yaparak önce kuzey yönüne doğru ilerlediğine ve ardından da kuzey-doğu yönüne dönerek şimdiki hat boyunca devam ettiğine şüphe yoktur. Ne var ki, *Kale Mahallesi*'ne giriş/çıkış yapılan şimdiki kapı açıklığının kuzey kanadındaki çokgen planlı burçtan sonra, sur duvarı büyük ölçüde ortadan kalkmıştır³⁹. Bu bağlamda, sur çizgisinin nihayetlendiği kuzey-doğu köşede, yakın tarihlerde yapılmış konut, bahçe ve yol düzenlemeleri de, sur duvarının bundan sonraki devamının izlenebilmesi imkânını tamamen ortadan kaldırmıştır.

B- FİZİKİ MÜDAHALELER VE EKLER: TÜRK ÇAĞI (13. Yüzyıl ve Sonrası)

Kalenin üst kesiminde, bir bölümü ayakta kalmış ve kuzey yönüne doğru uzandığı anlaşılan sur duvarlarının (**Foto.20**) yapı malzemesindeki farklılık, bu kesimdeki sur çizgisinin Türk çağında inşa edildiğini ortaya koymaktadır. Hakkında hiçbir kanıt bulunmadığı halde, geçmişte, kalenin kuzey kanadını oluşturan Bizans çağı sur çizgisinin, muhtemelen şimdiki *Hükümet Meydanı*'na bakan fasatta olduğu gibi taş-

aldığı duvarın silindirik burca bitişme tarzı ve aradaki dilatasyon da, bunun, sonradan ve Osmanlı döneminde güvenlik amacıyla yapılmış bir eklenti olduğunu ortaya koymaktadır. Hiç şüphe yok ki, özgün kapı, daha geri plandaki ve Arundell'in de dış avluya çıkmak için "*ağır demir parmaklıklarla sağlam hale getirilmiş*" diye söz ettiği ikinci kapıydı.

³⁹ Sur çizgisinin ortadan kalktığı kesimlerde yapılan sondaj çalışmaları sırasında, bazı sur duvarı izlerine rastlanmıştır.

tuğla almasıık duvar örgüsü halinde devam ettiği ve kentin Selçuklu ve Hamidoğulları idaresi altında da varlığını koruduğu söylenebilir. Bugün, yüksek ve moloztaş örgülü kârgir bir duvar kütlesi olarak gördüğümüz surun yapı malzemesindeki bu farklılığı, belki de, Timur'un Anadolu Seferi'nde ele geçirdiği Eğirdir Kalesi'nin muhasarası sırasında, kalenin bu kesiminde meydana gelen büyük bir tahribat ile açıklamak mümkündür. Eğer bu doğrulanabilirse, suru onararak tamamlamaya yönelik bu inşaatın, 15.yüzyılın ilk yarısı içinde ve muhtemelen kentin Osmanlı idaresi sırasında gerçekleştirilmiş olduğu iddia edilebilir.

Benzer bir gözlem, kayalık arazinin güney-doğu yönüne bakan terasları üzerindeki niteliği belli olmayan moloztaş örgülü kimi *in-situ* kârgir duvar kalıntıları (Foto.21) için de yapılabilir. Zamanla büyük ölçüde ortadan kalkmış olmakla birlikte, mevcut kalıntıların durumu, kentin bu kesimindeki kayalık yükseltinin, dıştan bir surla çevrili olduğunu gösterdiği gibi, içten de, ikinci bir sur duvarıyla tahkim edilmiş olduğunu açıklamaktadır. Kent savunmasının en hassas bölümünü oluşturduğu anlaşılan bu kesimin, kent kapısına olan yakınlığı ve dış sura içten eklemlenmiş konumu dolayısıyla, muhtemelen Selçuklu çağında teşekkül etmiş ve geç ortaçağ boyunca da varlığını koruyan kenti savunmakla görevli askerî garnizonun konuşlandığı bir işlev görmüş olması muhtemeldir. Bu bağlamda, surun, kayalık topoğrafyanın üst bölümünde nihayetlenen ve hâlâ izlenebilen son parçasının, şimdiki kayalık araziye güney-doğu kenarı boyunca çepeçevre kuşatarak⁴⁰ etrafı surlarla çevrili küçük bir *İçkale* (*Ehmedek*) oluşturduğu söylenebilir. Günümüzde kullanılan yol güzergâhına bakılırsa, hiç kuşku yok ki, buraya, şimdi olduğu gibi, geçmişte de, kuzey-doğu yönündeki bir rampadan çıkılarak ulaşılabilmekteydi⁴¹. Arundell'in, buraya çıkarak manzarayı seyrettiği halde, anılan yerde hiçbir yapıdan bahsetmemesi, kalenin üst kesiminde geçmişte varolduğu belli olan ve bugün hâlâ kalıntıları görülebilen kimi yapıların daha 19.yüzyılın ilk yarısında büyük ölçüde ortadan kalkmış olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Kalenin, kuzey-doğu yönünde uzanan ve eski kent merkezine bakan fasadı, inşasını takiben Selçuklu, Hamidoğlu ve Osmanlı dönemlerinde çeşitli kereler elden geçirilmiş olduğunu gösteren bazı ayrıntılara sahiptir. Mevcut kalıntıların durumu, şimdiki *Hükümet Meydanı*'na bakan sur duvarının, savunma gücünü arttırmak ve duvarları berkitmek amacıyla, içten moloztaş örgülü kalın bir ikinci kârgir duvarla desteklendiğini, bununla da yetinilmeyip kalın bir blokaj halinde üçüncü bir tahkimâtın inşa edildiğini gösterdiği gibi, anakara yönüne bakan cepheden dışa taşkın beşgen planlı ve silindirik iki burcun da bu müdahaleler sırasında içleri doldurularak işlevlerinin ortadan kaldırılmış olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yeni düzenleme, kalınlığı artan sur

⁴⁰ Nitekim, şimdiki halde kayalık arazinin güney-doğu yüzünde ve kayalar arasında izleri tesbit edilebilen kimi duvar kalıntılarının, sözünü ettiğimiz sur çizgisi üzerinde yer alması dikkat çekicidir.

⁴¹ Söz konusu alanın fizikî sınırlarını belirlemek ve kayalık üst kesimdeki kimi yapı kalıntılarının niteliğini anlamak için anılan yerde sistemli arkeolojik kazı ve sondajlara ihtiyaç vardır.

duvarı üzerinde yeni bir ulaşım ağını gerekli kılmış olmalıdır ki, şimdi kısmen görülebilen merdivenler de muhtemelen bu sırada eklenmiştir⁴² (**Foto.22**).

Hükümet Meydanı ile eski kenti ve *Kale Mahallesi*'ni irtibatlandıran kapının bulunduğu kesim, kalenin, belki de fizikî müdahalelerle en çok değişikliğe uğrayan bölümüdür. Günümüzde, tuğla örgülü sivri kemerli bir açıklıktan ibaret olan kapının gerisinde, sur duvarı üzerinde altlı üstlü olarak birer kalıntı halinde izlenebilen ve Türk çağında ilâve olduğu anlaşılan tuğla kemerler, anılan kesimdeki özgün plan düzenlemesinin zamanla bozulmuş olduğunu ve fevkânî asma katlardan oluşan galerilerin de bu dönemde ilâve olduğunu açıklamaktadır⁴³. Mevcut kalıntılara bakılırsa, silindirik burcun içine yapılan yeni konstrüksiyon dolayısıyla, bu konstrüksiyonu taşımak üzere, altta, silindirik burcun iç yüzündeki duvara, tuğladan sivri kemer gözü halinde taşıyıcı bir strüktürel eleman da açılmıştır. Ne var ki, ahşap döşemeli olduğu anlaşılan asma katlar zamanla tümüyle ortadan kalkmış ve geriye vaktiyle duvarlara oturan giriş izleri kalabilmiştir. Bu kesimdeki kalıntıların durumu, sözkonusu asma katların, tuğla kemerli kapılar vasıtasıyla sura içten bitişik ve güney yönüne uzanan bir dizi galeriyle bağlantılı olduğunu düşündürmekteyse de, bu kesimdeki tahribat dolayısıyla, özgün mimari tasarımını anlayabilme imkânı kalmamıştır.

Esasen, mimari düzeni değişikliğe uğrayan tek yer burası da değildir; nitekim, *Hükümet Meydanı* ile *Kale Mahallesi* arasında irtibatı sağlayan şimdiki kapının, bu kesimdeki Bizans çağından kalma silindirik burç üzerine sonradan açıldığı, hattâ bu kapının da çok sonraki ve yakın sayılabilecek bir dönem içinde tekrar elden geçirilmiş olduğu kolaylıkla anlaşılabilmektedir. İzleri hâlâ görülebilen *dilatasyona* bakılırsa (**Foto.23-24**), kapının bulunduğu alanı kuzey yönünde sınırlandıran duvar da hayli geç sayılabilecek bir tarihte inşa edilmiş olmalıdır.

⁴² Surun kuzey-batı ucunda ve şimdiki kullanılan kapıya yakın konumda bir türbe yer almaktadır. Bugün *Devran Dede Türbesi* olarak bilinen (Bknz: N.G.Veziroğlu, *A.g.e.*, s.64) sekizgen planlı türbenin, Hamidoğlu Beyi Dünder'a ait olabileceği düşünülmüşse de (Bknz: S.Kofoğlu, *Hamidoğulları Beyliği*, 2006, s.196-197) bunu doğrulamak mümkün değildir. Bugünkü türbenin hiçbir özgün mimari özelliği yoktur.

⁴³ Hiç kuşku yok ki, bu müdahale, eski kent merkezine ulaşımı sağlayan kapının güney kanadındaki silindirik burcun işlevini kaybettiği daha geç bir tarihte gerçekleştirilmiş olmalıdır.

Foto.1- Eğirdir Kalesi. Hükümet Meydanı'ndan.

Foto.2- Eğirdir Kalesi. Güney köşesindeki poligonal burç.

Foto.3- Eğirdir Kalesi. Beşgen planlı burç.

Foto.4- Eğirdir Kalesi. Silindirik Burç.

Foto.5- Eğirdir Kalesi. Almaşık duvar tekniği.

Foto.6- Eğirdir Kalesi. Moloztaş örgülü muhdes duvar.

Foto.7- Eğirdir Kalesi. Çokgen planlı burç.

Foto.8- Eğirdir Kalesi. Kuzey yönünde uzanan sur duvarı ve burçlar.

Foto.9- Eğirdir Kalesi. Sur duvarının doğu yüzü.

Foto.10- Eğirdir Kalesi'nin şimdiki kapısı.

Foto.11- Eğirdir Kalesi'nin
şimdiki kapısı ve yıkılmış asma
katlar.

Foto. 12- Eğirdir Kalesi. Eski kenti çevreleyen surların günümüze ulaşan kalıntıları.

Foto. 13- Eğirdir Kalesi. Hamam.

Foto. 14- Eğirdir Kalesi. Kayikhane işlevi görmüş olması muhtemel tonozlu yapı kalıntısı.

Foto. 15- Eğirdir Kalesi. 20. Yüzyılın başlarında (G. Bell'den).

Foto. 16- Eğirdir Kalesi. Beşgen planlı burç üzerindeki sonradan kapatılmış pencereler

Foto. 17- Eğirdir Kalesi. Bugünkü kale kapısındaki muhdes müdahale.

Foto. 18- Eğirdir Kalesi.
Bugünkü kale kapısındaki
muhdes müdahale.

Foto. 19- Eğirdir Kalesi. 19. Yüzyıl sonlarında kale kapısı (F. Sarre'den)

Foto. 20- Eğirdir Kalesi. Kalenin üst kesimindeki sur duvarı.

Foto. 21- Eğırdır Kalesi. Kalenin üst kesiminde ve güney-doğu yönündeki teraslar üzerinde mevcut sur kalıntıları.

Foto. 22- Eğırdır Kalesi. Sur duvarının doğu yüzündeki merdivenler.

Foto. 23- Eğirdir Kalesi. Sur duvarının doğu yüzündeki muhdes duvar.

Foto. 24- Eğirdir Kalesi. Sur duvarının doğu yüzünde kapatılan eski kapının yerine inşa edilen muhdes duvar.